

BEVEZETŐ

■ 1848–49-ről több ezer kötetet, tanulmányt és cikket írtak össze az elmúlt 175 évben. Mindez persze nem jelenti azt, hogy 1848–49 valamennyi nagy kérdésére tudnánk a választ. Az első, amit érdemes feltennünk: mi is volt itt 1848–49-ben? A közkeletű megfogalmazás szerint forradalom és szabadságharc. Ez alapvetően igaz is, két megkötéssel. Egyrészt, a forradalom nem úgy volt forradalom, mint a többi európai központban. Magyarországon a pesti forradalom inkább kiegészítő szerepet játszott a pozsonyi országgyűlés mellett. 1848. március 15-én Pozsony és Bécs legalább olyan fontos helyszín volt, mint Pest és Buda. Ha az utolsó rendi országgyűlés nincs együtt Pozsonyban, az átalakulás akkor is megtörténik, de nem ilyen gyorsan és ilyen céltudatosan.

Ugyanakkor a pesti forradalom bebizonyította a hatalom bécsi birtokosai számára, hogy az éppen március 15-én Bécsbe érkező országgyűlési küldöttség nem csupán a kiváltságosokat képviseli, hanem e küldöttség követeléseai mögött tömegek állnak. Az országgyűlés ülésének köszönhetően Magyarországon az átalakulás törvényes keretek között zajlott le. A magyar negyvennyolc belső stabilitását többek között ez az igen erős legitimitás adta: a törvénytisztelő társadalom hajlandó volt megvédeni az uralkodó által szentesített törvényeket – magával az uralkodóval szemben is.

A másik megkötés: a két fogalom, forradalom és szabadságharc közötti kapcsolat nem volt szükségszerű. Az 1848. tavaszi átalakulást a politikai elit nem tekintette véglegesnek és változtathatlannak, de minden változtatást csak a két fél, az uralkodó, illetve a magyar kormány és országgyűlés közös akaratával tartott lehetségesnek. A tavaszi forradalom és az ősszel kezdődő szabadságharc között volt egy öt hónapos időszak, amikor Batthyány Lajos gróf kormánya megpróbálta konszolidálni az elért eredményeket – nem rajta és társain múlt, hogy ez nem sikerült teljes mértékben.

A magyar politikusok többsége 1848 szeptembere után sem akart kiszakadni a birodalomból, csupán azt akarta, hogy Magyarország azon belül egyenrangú legyen Ausztriával. Amikor a másik fél fegyverrel és egyoldalú módon akarta módosítani az 1848 áprilisában kialakult helyzetet, az ország is fegyverhez nyúlt. A harc azonban 1849 áprilisáig az önvédelem, s nem a függetlenség harca volt. Azaz, az ország az törvényekkel szentesített szabadságért harcolt, s az „új” szabadság megszerzését, a függetlenséget csak a megegyezési lehetőségek megszűnése után tűzte ki célul.

Mindez azért is lényeges, mert nem árt emlékezni arra, hogy a háborút nem Magyarország kezdte. A relativizálásra hajlamos összehasonlító történetírás ezt a tényt nem mindig kezeli súlyának megfelelően. Mert elképzelhető, hogy a magyarországi nemzetiségek a magyar polgári állam

által veszélyeztetve érezték magukat, de nem a magyar állam támadt rájuk fegyverrel. A magyar kormány nemzetiségi politikája lehetett volna nagyvonalúbb, de egy frissen uralomra került kormány stabilitás iránti igénye még nem indok a másik oldalon falvak kiirtására vagy arra, hogy valaki 50 000 emberrel császári zászlók alatt átkeljen a Dráván.

Két olyan tényezőre érdemes felhívni a figyelmet, amelyek miatt ma is érdemes ünnepelni a magyar negyvennyolcat. Az egyik az állam és a társadalom szinte bámulatra méltó belső stabilitása. Ennek oka abban rejlett, hogy az áprilisi törvények által létrehozott rendszerrel a magyar társadalom többsége elégedett volt. A fegyveres bázissal rendelkező nemzetiségi mozgalmakon kívül nem volt olyan feszítő társadalmi ellentét, amely az állam működőképességét veszélyeztette volna (az alapfunkciók ellátását ezek sem akadályozták). A törvények ugyan nem mindenkit jutattak egyformán tulajdonhoz és politikai jogokhoz, de a társadalom többsége inkább az átalakulás győztesének, mint vesztesének érezte magát. Csak ezzel magyarázható, hogy 1848 szeptembere után a társadalom hajlandó volt újoncokkal, pénzzel, terménnyel és késztermékkel szolgálni az önvédelmi harc ügyét. Csak így érthető, hogy a voltaképpen fedezet nélküli Kossuth-bankókat 1849 augusztusáig elfogadták, hiába korlátozta vagy szüntette meg érvényességüket az ellenség.

A másik fontos tényező az, hogy e belső stabilitás következtében a magyar negyvennyolc volt az egyetlen, amely nem belső ellentétek miatt bukott meg, mint a német forradalmi mozgalmak; amely nem a Habsburg Birodalommal folytatott fegyveres harcban maradt alul, mint az olasz. 1849 tavaszán a birodalom vezetői úgy ítélték meg, hogy kimerültek azok az erőforrások, amelyek a magyarkérdés önerőből történő rendezését lehetővé tennék.

I. Ferenc József császár kormánya önnön gyengeségét vallotta be akkor, amikor I. Miklós orosz cártól kért segítséget. Magyarország és a birodalom mérkőzése 1849 tavaszán döntetlenre állt, ami lényegében azt jelentette, hogy Magyarország védekező pozícióból megnyerte a háborút. Amikor az 1948–1989 közötti évtizedek történetírása a szabadságharc hanyatlásáról és bukásáról beszélt, ezt a tényt hazudta el.

Pedig ha van valami, amire az elmúlt két évszázad történelméből érdemes emlékezni, ez a teljesítmény az. Mindez ugyanis arra mutat, hogy a reformkor polgárosodása mind gazdasági, mind szellemi tekintetben sokkal mélyebb és alaposabb volt, mint azt korábban sejtettük. S némi aktualizálással, arra is reményt nyújt, hogy a magyar polgárosodás mégsem olyan reménytelen dolog.

A *Korunk* jelen számában 1848–49 különböző aspektusait tárgyaljuk, nem megfeledkezve a másik fontos ünnepről, Petőfi Sándor születésének 200. (vagy 201.) évfordulójáról. Az idén a Petőfi-emlékévé jóval nagyobb nyilvánosságot és figyelmet kapott, mint 1848 emléke, s ezzel a lapszámmal ezen is próbálunk valamit korrigálni. A szerzők között ott van a '48-as történészek doyenje, Egyed Ákos professzor, de van közöttük pályáját most kezdő doktori hallgató is; ez is arra a reményre ad okot, hogy 1848–49 emléke nemcsak megmarad, hanem mindig lesznek olyanok,

akik e korszak kutatásában találják meg tudományos pályájuk értelmét. 1848–49-nek rengeteg aspektusa van, s korántsem mondhatjuk, hogy valamennyivel érdemének megfelelően foglalkoztunk volna. Marad még feldolgoznivaló a fiatalabb nemzedékeknek is. Ha végigtekintünk az elmúlt 175 év kerek évfordulóin, jól látszik, hogy mindig keletkeztek új megközelítések, előtérbe kerültek új témák. Jutni fog belőlük a 200. évfordulóra is.

Hermann Róbert

